

CAN GİRAY ÖZGÜL, YENİ KENT PARADİGMASI

Ankara: İdealkent Yayınları, 1. Baskı, 2020

Kitap İncelemesi

Duygu DEMİROL DUYAR¹

Kentlerin ve kent yönetimlerinin günümüzde kazandığı önemin küresel boyutta son dönemde yaşanmakta olan salgın hastalıklarla mücadelede bir kez daha gün yüzüne çıktığı düşünülebilir. Gerek salgın hastalıklarla mücadelede gerek olağanüstü diğer olaylarda ve tabii olağan her durumda kent yönetimlerinin hangi anlayışla, ne gibi yetki ve sorumluluklarla hareket edeceği diğer bir ifadeyle yönetme kabiliyetlerinin nasıl inşa edileceği disipliner bağlamda dünyada ve Türkiye’de güncel bir konudur. Söz konusu bu inşanın yerel yönetim reformlarındaki dinamizmin altında yatan temel noktalardan biri olduğu ileri sürülebilir. Bu noktada Can Giray Özgül’ün, “Yeni Kent Paradigması Bağlamında Türkiye’de Girişimci Kentler” isimli doktora tez çalışmasından (<https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp>, Erişim Tarihi: 15.06.2020) hareketle hazırladığı “Yeni Kent Paradigması” isimli kitabın hem kent yönetimlerine dair yeni modelleri ve kuramsal boyutları anlamamıza yardımcı olması hem de Türkiye’de metropoliten yönetim reformlarının dayandığı hukuki düzenlemelerin yeni kent paradigması ile olan uyumun ve/veya uyumsuzluğun izlerini sunması bakımından alana katkı sağlayan önemli bir çalışma olduğu söylenebilir.

Can Giray ÖZGÜL tarafından yazılan ve ilk baskısı 2020 Mart ayında, ISBN: 978-605-68927-5-2 numarası ile yayımlanan, toplam 184 sayfadan oluşan “Yeni Kent Paradigması” isimli kitabın incelendiği bu çalışmada hareket edilen sistematik düşünce akışına göre öncelikle kitabın yazarı ve akademik çalışmaları hakkında bilgi paylaşımında bulunulmakta, sonrasında kitabın *konusu, amacı, temel sorunsalı, öne sürdüğü varsayımları ve ulaştığı sonuçlar* betimsel bir yaklaşımla, yazarın da kitabın *Giriş* (s.11-15) kısmı ile *Genel Değerlendirme* (s.169-172) kısımlarında ifade ettiklerinden hareketle tanıtılmakta, kitabın içeriği ile yazarın

¹ Arş. Gör., Kafkas Üniversitesi, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi ABD Doktora Öğrencisi, ddemirol@sakarya.edu.tr, ORCID: [0000-0001-5067-8213]

DOI: <http://doi.org/10.37460/j.2636-7823/2020.3.2.04>

Makale Gönderim Tarihi: 19.06.2020

Makale Kabul Tarihi: 29.06.2020

üzerinde durduğu konular kısaca vurgulanmakta ve ardından kitaba dair genel bir değerlendirme yapılarak inceleme sonlandırılmaktadır. Kitaba dair genel değerlendirme yapılırken de kitabın konusu, amacı, sorunsalı, varsayımı, içerik, yöntem ve ulaşılan sonuçları arasındaki uyum, yazarın kitabın ortaya çıkmasına kaynaklık eden sorunsala dair yaklaşımı, bu kitap çalışmasının yazarın diğer çalışmaları ile olan ilişkisi, kitabın alanda gelecek çalışmalar için taşıdığı önem üzerinde durulmaktadır. Yapılan incelemenin görece yeni yayımlanmış olan bu kitabı okuyacak ilgililerine faydalı olacağı öngörülmektedir.

Kitabın tanıtımı kapsamında öncelikle **yazarı** hakkında akademik bağlamda kısa bir bilgi paylaşımında bulunulması yerinde olacaktır. Dr. Öğr. Üyesi olarak Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü, Kent, Çevre ve Yerel Yönetim Politikaları Anabilim Dalı'nda görev yapmakta olan ÖZGÜL, lisans ve lisansüstü eğitimlerini aynı üniversitede tamamlamıştır. Ayrıca 2012, 2014-2015 yıllarında doktora tez araştırmaları kapsamında Berlin Teknik Üniversitesi ile Trier Üniversitesi'nde çalışmalarını yürütmüştür. Yazarın akademik çalışmalarının yerel yönetimler, kentsel politikalar, kentsel politikalar kapsamında konut politikaları (<http://cv.ankara.edu.tr/ozgul@politics.ankara.edu.tr>, Erişim Tarihi: 15.06.2020) üzerine olduğu ifade edilebilir. Söz konusu bu alanlarda yazarın Türkçe, İngilizce, ve Almanca kaleme aldığı çeşitli eserler bulunmaktadır. Kısaca ifade etmek gerekirse 2020 yılında yayımlanan "Kamu Yönetimi Ülke İncelemeleri" kitabında "Federal Almanya'da Kamu Yönetimi"; 2019 yılında yayımlanan "Public Policy Analysis in Turkey, Past, Present and Future" kitabında "Housing Financialization of Housing in Turkey"; 2018 yılında yayımlanan "Kentsel Politikalar" kitabında ise "Konut Aktivizmi: Mülkiyet Hakkı ve Kiracı Hareketlerinin Karşılaştırmalı Bir İncelemesi" isimli çalışmaları bulunmaktadır. Yazarın 2015 yılına ait "Yerel Yönetimler, Kent ve Ekoloji" isimli bir başka çalışmada ise "Avrupa Birliği'nin Sürdürülebilir Kentsel Gelişme Politikaları"; "Herausforderung und Inspiration Ernst Reuter als Stadtreformer in der Türkei" isimli çalışma içinde de "Städtische Reformen in der frühen Republikanischen Ära" başlığı ile kitap bölümü yer almaktadır (<https://abs.ankara.edu.tr/can-giray-ozgul/Kitaplar>). Bununla birlikte Yatırım İzleme ve Koordinasyon Başkanlığı, belediyelerde kayyım uygulaması, beledileştirme politikası, yeni bölgeselcilik yaklaşımı, TOKİ'nin konut politikası, Ernst Reuter, yerel yönetimler konularında da 2009-2019 yılları arasında yayımlanan makaleleri vardır (<https://abs.ankara.edu.tr/can-giray-ozgul/Makaleler>).

ÖZGÜL, kitabın konusu, sorunsalı, temel amacı, ana ve alt varsayımları, çalışma yöntemi, ulaştığı sonuçlar ve üzerinde durduğu konular nedir? Sorularının cevabını "Giriş" kısmında (s.11-15) vermektedir. Her kitapta açık ve net olarak bu soruların cevapları yazarı tarafından verilmeyebilir, okuyucudan bunların çıkarsanması beklenebilir. Ancak bu çalışma bir doktora çalışmasından hareketle hazırlandığından yazar, bilimsel araştırma yöntemlerine uygun olarak ilgili cevapları açıkça belirtmektedir. Yazarın ifadelerinden hareketle kitabın **konusu** kısaca 1970li yıllar itibarıyla ortaya çıkan yeni bir kent paradigması ve yeni kentsel politikaların oluşturulmasında modeller ve kuramsal boyutlar ile bu yeni

paradigmanın Türkiye'deki metropoliten yönetim reformlarındaki yansımalarının değerlendirilmesidir (s. 12). Bu konuya kaynaklık eden kitabın temel **sorunsalı** ise, diğer bir ifadeyle yazarın yola çıktığı esas savı, Türkiye'de hukuki düzenlemeler yoluyla yeni kent paradigması bağlamında metropoliten yönetim reformlarının yapıldığı ancak uygulama aşamasında yeni kent paradigmasının öngördüğü niteliklerle örtüşmeyen veya uyumsuzluk gösteren, yazarın ifadesi ile "zıtlıklar" barındıran, Türkiye'ye özgü geleneksel yönetim tarzına göre birtakım değişikliklerin yapılmasıdır (s.169). Bu sorunsaldan hareketle kitabın **temel amacı** da büyükşehir belediyelerinde yeni bir kent paradigması yönünde yaşanan değişimin ortaya konması suretiyle bu değişimin nedenlerinin açıklanması ve yeni kentsel politikalarından biri olan, yazarın üçüncü ana başlığı altında irdelediği büyükşehir belediyelerince belirlenen girişimci stratejilerin arka planının irdelenmesi (s.12) olarak ifade edilmektedir.

Kitapta yer verilen temel ve alt varsayımların ise konunun ele alınış şeklini bizlere yansıtması, diğer bir ifadeyle yazarın yaklaşımını göstermesi adına önemlidir. Yazar kitapta sorunsal ile ilişkili olarak bir tane temel varsayım ve üç tane de alt varsayımda bulunmaktadır. Buna göre yazarın öne sürdüğü **temel varsayım**, büyükşehir belediye yönetimlerinin Türkiye'de yeni kent paradigmasına uyumlu olarak "işletmeciler bir yönetim yapısı ve politika hedeflerinden, girişimci yönetim yapısı ve strateji hedeflerine doğru bir dönüşüm" (s.13) geçirdiği üzerinedir. Dolayısıyla yazarın kitap boyunca vurguladığı temel meselelerden bir tanesi bu dönüşümün yaşandığıdır. Ancak alt varsayımlarda yazar söz konusu dönüşümün niteliğine dair tespitler öne sürmekte ve bu alt varsayımlarda yeni kent paradigmasının Türkiye'de uygulamada birtakım farklılıklar gösterdiği ve bunun çeşitli nedenleri olduğu üzerinde durmaktadır. Yazarın ilk varsayımı Türkiye'de büyükşehir belediyelerinin mali yönden merkezi yönetimlere olan bağlılığının sürdüğü, yazarın ifadesi ile "mali vesayet" in devam ettiği, bu durumun yeni kent paradigmasında öne sürülen kentlerin küresel rekabette bağımsız birer aktör olarak hareket edebilmeleri için gerekli olan mali kaynaklara sahip olması düşüncesiyle zıtlık içerdiği yönündedir. İkinci varsayım ise yazara göre Türkiye'de kent aktörlerinin girişimci kent politikalarının oluşturulmasında, yeni kent paradigmasının öncelendiği büyüme motoru, kamu tercihi, kentsel yönetim yaklaşımlarında olduğu gibi önemli bir konumda bulunmadıkları üzerinedir. Yazarın burada reformlarla birlikte katılımcı bir sistemin hayata geçirildiğini ancak kent aktörlerinin yeni kent paradigmasının kuramsal boyutlarında yer alan kent aktörleri arasında "esnek ilişki ve ağlara dayalı yönetim" yaklaşımına uygun olarak bu aktörlerin birincil konumda olmadığı onun yerine sermaye-siyaset ilişkisi bağlamında politikacıların kararlarına göre yatırımların ve girişimci stratejilerin hayata geçirildiğini vurgulamaktadır. Son varsayımda yazar yeni kent paradigmasının kentsel girişimcilik stratejileri bağlamında öne sürdüğü metropoliten yönetimler ve şirketler arasında doğrudan kamu-özel ortaklıkları yoluyla yatırımların ve projelerin gerçekleşmesi düşüncesinin aksine Türkiye'de kamu-özel ortaklıklarının ürettiği projelerde merkezi yönetim organlarının başat konumda olduğu, burada siyasi iktidarın "kontrol" isteğinin ve ülkeye özgü çeşitli unsurların etkili olduğunu öne sürmektedir (s.13-14). Kısaca yazarın kitaptaki

temel vurgusunun 1970li yıllar itibariyle ortaya çıkan yeni kentsel politikalar ve yeni bir kent paradigmasının Türkiye’de uygulama alanı bulduğu ancak ülkenin “kendi dinamikleri” (s.15) içinde bu paradigmanda öngörülenler ile uyumsuzluk gösteren noktaların ortaya çıkması olduğu söylenebilir.

Kitap yerli ve yabancı literatür taramasından hareketle yerel yönetim ve iktisat disiplinlerinden faydalanılarak kaleme alınmış, ayrıca ikincil verilerin (örneğin s.113, 115, 118, 119, 129) yorumlanmasına kitapta yer verilmiştir.

ÖZGÜL’ün yeni bir kent paradigması ile vurguladığı, üzerinde durduğu temel konular kitabın içeriğini oluşturmaktadır. “Yeni Kent Paradigması”, “Yeni Kent Paradigmasının Ölçeği: Metropolitan Alan” ve “Yeni Kent Paradigmasının Stratejisi: Kentsel Girişimcilik” olmak üzere üç ana başlığa kitabında yer veren yazarın yeni kent paradigmasını kuramsal ve uygulama boyutlarıyla, özellikle de kentsel hizmetlerin üretilmesi ve sunulmasının optimum sınırını belirleyen “ölçeksel” boyut ve “kentsel strateji” açısından ele aldığı görülmektedir.

Yazar ilk ana başlığında öncelikle yeni kent paradigmasının ortaya çıkışını, 1970li yıllar itibariyle yaşanan “kapitalist devlet krizleri” ile ilişkilendirmekte, bu krizlerin kent ve kent yönetimleri üzerinde yeni kentsel politikaların aşağıdan yukarı doğru oluşturulması yönünde bir etki doğurduğunu vurgulamaktadır. Söz konusu kriz sonrası neoliberal politikalara dayalı yeni ekonomik düzene uygun olarak şekillenen metropolitan alan yönetimlerini (s.12) açıklayacak kuramsal yaklaşım olarak “Yeni Kent Paradigması” ve “Yeni Kentsel Politikalar”ı bu bölümde ele alan yazar, yeni paradigmasını özellikle “Kentsel Büyüme Motoru”, “Kentsel Rejim Kuramı” ve “Kentsel Yönetişim Kuramı” ile ilişkilendirerek bunları ayrıntılı bir şekilde açıklamaktadır (s.36-70).

Yeri gelmişken ifade etmek gerekir ki yazar, yeni kent paradigmasının Türkiye’ye olan yansımalarını “metropolitan alan ve kentsel girişimcilik stratejileri” olmak üzere iki temel unsurdan hareketle ele almaktadır. Yazar ikinci ana başlığında kitapta Türkiye’de yeni kent paradigmasının yansımalarını irdelediği iki ana kavramdan ilki olan ve yeni kent paradigmasının ölçeksel boyutunu yansıtan “Metropolitan Alan” kavramını değerlendirmektedir. Metropolitan alan yönetimine dair “tek düzeyli, iki düzeyli modeller, gönüllü işbirlikleri ve özel amaçlı örgütleri” açıklayan yazar, kuramsal tartışmalar arasında ise “Geleneksel Metropolitan Yönetim Okulu”, “Kamu Tercihi Okulu”, “Yeni Bölgeselcilik”, “Yeniden Ölçeklendirme ve Yeniden Mekansallaştırma” başlıklarına (s.79-98) yer vermekte ardından Türkiye’de metropolitan alanı tarihsel gelişim, son dönem hukuki düzenlemeler bağlamında irdelemektedir. Söz konusu hukuki düzenlemeler ile ayrıca az önce ifade edilen kuramsal yaklaşımlardan hangilerinin öne çıktığı üzerinde de durmaktadır (s.114). Bu irdelemede daha önce belirtilen kitabın amacına uygun olarak sorunsal, temel ve alt varsayımların kanıtlanmasına çalışıldığı söylenebilir.

Yazara göre yeni kent politikaları ve paradigmanın kapitalizmin mekan anlayışıyla örtüşmesinin kentleri kapitalizmin yeniden örgütlenme mekanı haline getirmesi, ulusal devletler metropolitan yönetimlerle iktidarı paylaşmak durumunda kalması, 1970li yılların devlet krizinin metropolitan alanlarda

görünür kılınması gibi nedenler (s. 122-123) yeni metropoliten yönetim reformlarına zemin hazırlamıştır. Bunların Türkiye'deki karşılıklarına bakıldığında geleneksel metropoliten yönetim okulu ve kamu tercihi okulunun etkileri görülmüş, 1980li yıllar itibariyle ise yeni paradigma kapsamında öne çıkan "*yeni bölgeselcilik yaklaşımı*" Türkiye'de kabul görmüştür. Bu bağlamda 2000li yıllar sonrasında gerçekleştirilen düzenlemelerle de yeni kent paradigmasının ölçeksel boyutu olan "metropoliten alan" ölçeği tamamen benimsenerek bunu güçlendirecek 5216 sayılı Kanun, 6360 Sayılı Kanun gibi çeşitli düzenlemelere gidilerek yeni kentsel politikaların daha etkili uygulanabileceği bir metropoliten yönetim modeli yaratılmak istenmiştir. Ancak uygulamada il mülki sınırlar ile hizmet sınırlarının eşitlenmesi, YİKOB gibi kurumların oluşturulması suretiyle Kalkınma Ajanslarının önemini yitirmesi, bölge politikalarının da geri plana düşmesi tespitlerinde bulunan yazara göre tüm bunlar yeni bölgeselcilik yaklaşımının benimsendiği Türkiye'de uygulamada var olan ve bu yaklaşımla uyuşmayan zıtlıklara örneklerdir. Yazara göre var olan zıtlıkların nedenlerinden biri de getirilen düzenlemelerdeki "*toptancı*" niteliktir (s.122-130). Yazarın varsayımlarını kanıtlama adına bu ve benzeri örnekleri kitap boyunca incelediği görülmektedir.

Kitabın son ana başlığında "kentsel girişimcilik", yeni kent paradigmasının bir stratejisi olarak yazar tarafından ele alınmaktadır. Kentlerin birer bağımsız aktör olarak yeni ekonomik düzende yer almasının bir getirisi olarak büyükşehir yönetimlerinin sermayeyi kentlere çekebilmesi için ürettikleri kentsel girişimcilik stratejilerinin "*yerel kalkınma*", "*kentsel yönetim*", "*uluslararası rekabet*", "*sosyal – merkezli*", "*piyasa-merkezli*", "*girişimcilik*", "*kent imajının yeniden şekillendirilmesi*" (s.137-138) gibi çeşitli yaklaşımlarla ilişkisi üzerinde duran yazar, metropoliten alanlarda bu stratejilerin girişimcilik projeleriyle ve yönetim süreçleriyle uygulama alanı bulduğunu bizlerle paylaşmaktadır. Kentsel stratejilerin uygulamada çeşitli sorunlar da barındırdığını ifade eden yazara göre bunlar, merkezi yönetimlerin kentsel stratejiler için üretilen projelerin karar ve uygulama aşamalarında çeşitli nedenlerle doğrudan rol alması, bu stratejilerin yüksek maliyetinin kentlere getirdiği külfet ve söz konusu stratejilerin başka kentlerce uygulanmasının kentlerin cazibesini zedelemesinden oluşmaktadır. Yazar bu bölümde Türkiye'de yeni kent paradigmasının öncelediği kentsel girişimcilik veya kentsel stratejilerin yansımalarına dair yaptığı incelemelerden hareketle yeni stratejilerin politik olarak da kabul edildiği, hatta kentsel girişimciliğin "bir kamu politikası" olarak kabul gördüğü tespitinde bulunmaktadır. O'na göre üretim sektörü yerine finans sektörünün ön plana çıkartılması, kentsel rekabete dair endeksleme çalışmalarının, çeşitli yönetim mekanizmalarının, örneğin kent konseylerinin, kadın konseyleri veya gençlik meclislerinin varlığıyla kentsel aktörlerin karar alma süreçlerine katılımını sağlaması gibi hususlar Türkiye'de kentsel girişimcilik bağlamında bir kabulün olduğunu göstermektedir. Ancak yazarın defaten kitap boyunca vurguladığı üzere uygulamaya bakıldığında birtakım uyumsuzluklar, zıtlıkların olduğu düşüncesi bu bölümde de tekrar edilmektedir. Dolayısıyla kentsel girişimcilik stratejilerinin Türkiye'deki seyri, tıpkı kitabın bir önceki bölümünde ele alınan metropoliten alan yönetiminde

olduğu gibi yeni kent paradigması ile uyuşan ve uyumsuzluk barındıran niteliklerin birarada olmasına dayalıdır.

Yazarın ölçek ve kentsel girişimcilik stratejileri temelinde Türkiye’de metropoliten alan yönetim sistemine dair kitap sonunda ulaştığı sonuçları ile ilk başta öne sürdüğü varsayımları arasında doğru yönlü bir ilişki olduğu, diğer bir ifadeyle varsayımlarını doğruladığı görülmektedir. Yazara göre Türkiye’nin geleneksel yönetme tarzının devam etmesi, merkezi yönetim-yerel yönetimler arasındaki mali bağımlılık ilişkisi, mevcut siyasi konjonktürün etkisi (s.169-172) Türkiye’de kent yönetimlerini ilgilendiren yeni düzenlemelerin uygulanmasında yeni kent paradigması ile uyuşmayan sonuçlara neden olmuştur. Dolayısıyla yazar amacında belirttiği gibi büyükşehir belediye yönetimlerinde yeni kent paradigması bağlamında yaşanan dönüşümün nasıl bir görünüm arz ettiğini ortaya koymakta ve nedenlerine dair tespitlerini sunmaktadır. Böylece kitabın amacına ulaştığı söylenebilir.

Buraya kadar ele alınanlar betimsel bir yaklaşımla “Yeni Kent Paradigması” isimli kitabın tanıtımını kapsamaktadır. Kitapta ele alınanlar ve yazarın yaklaşımına dair birkaç tespit ve değerlendirmede bulunularak inceleme sonlandırılmaktadır.

Öncelikle yazarın kitabında öne sürdüğü varsayımları kanıtlayacak, bilimsel ve ikincil verilerden hareketle tespit ettiği örneklerin isabetli olduğu, kitabın amacı, sorunsalı, varsayımları ve ulaşılan sonuçlar arasında tutarlılık olduğu ifade edilebilir. Kitapta yeni kent paradigmasının yansımalarına dair verilen örneklerin sadece paradigma ile olan zıtlıkları değil aynı zamanda uyumlulukları da gösteren çeşitlilikte olduğu belirtilebilir.

Diğer yandan yazarın, “Yeni Kent Paradigması” isimli kitabıyla diğer bazı eserlerinin ilişkili olduğu, örneğin yeni bölgeselcilik yaklaşımı, kentsel gelişme politikaları, Yatırım İzleme Koordinasyon Başkanlığı konularını ele aldığı makalelerinin, kitapta da üzerinde durulan konular olduğu görülmektedir. Dolayısıyla yazarın benzer konular üzerinde çalışmasının kitabın yetkinlik derecesini artırdığı söylenebilir.

Kitabın kente ve kent yönetimlerine dair alanda yapılmış güncel bir çalışma olması, kapsamlı bir literatür taramasına dayanması, ki s.173-184 aralığında yer alan kaynakça kısmına bakıldığında yerli ve yabancı literatürün yer aldığı, konuyla ilgili olarak ulusal planlar, faaliyet raporları, programların tarandığı görülmektedir, ayrıca ikincil verilerden hareketle uygulamaya dair çıkarımlarda bulunması önemini pekiştiren unsurlar olarak görülebilir.

Teori ve pratik arasında her zaman uyumsuzluk olabileceği, diğer bir ifadeyle her yeni düzenlemenin uygulamada birtakım olumsuzluklara yol açma potansiyeli aslında kavramları, yaklaşımları yeniden düşünmek, geliştirmek, eleştirmek veya yeni anlayışlarla yola devam etmek adına dikkate alınmalıdır. ÖZGÜL’ün de bu potansiyelden hareketle yeni bir kent paradigması bağlamında Türkiye’de büyükşehir yönetimlerini irdelediği çalışmasının büyükşehir belediyelerini ilgilendiren yeni düzenlemelerin yeniden gözden geçirilmesine,

aksayan, eksik yönlerin tespit edilerek bunların giderilmesine ışık tutacak önemli analizler barındırdığı, bu yönüyle ilgilileri için başvurulacak önemli bir kaynak kitap niteliği taşıdığı söylenebilir.